

Стеблюк Світлана Василівна,

ORCID ID: 0000-0002-2827-6805

доктор педагогічних наук,

доцент кафедри фізичної терапії, реабілітації,

спеціальної та інклюзивної освіти'

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА КОМПЕТЕНТІСНОЇ ОСВІТИ

EDUCATION OF STUDENT YOUTH AS AN IMPORTANT COMPONENT OF COMPETENCE-BASED EDUCATION

У статті розкрито особливості виховання студентської молоді як важливої складової компетентісної освіти. Актуальність полягає в тому, що сьогодні змінилися пріоритети у підходах до виховання здобувачів освіти, що пов'язані з воєнним станом в Україні та завданнями у період повоєнної відбудови. Зазначено, що особлива увага зацентована на розвитку національної самосвідомості молоді, формуванні активної громадянської позиції та утвердженні цінностей демократичного суспільства. Концепція виховання у вищій школі реалізується за такими основними напрямками: розумове, моральне, естетичне, трудове, економічне, фізичне, екологічне, правове виховання тощо. Особливість реалізації кожного напрямку полягає в урахуванні специфіки майбутньої професійної діяльності з метою формування саме тих особистісних та професійних якостей, які є необхідними для обраної спеціальності.

Зацентовано увагу на важливості діагностики цінностей, що дає змогу виявити пріоритети, внутрішні мотиви молоді, своєчасно відстежувати зміни у світогляді, спроекувати освітній процес на розвиток гармонійної, відповідальної та духовно зрілої особистості. З-поміж методів діагностики виокремлюють педагогічне спостереження, опитування, експертну оцінку тощо.

Поняття «вихованість» визначається системоутворювальним у структурі особистісних якостей, що засвідчує моральний розвиток молодшої людини, відповідність поведінки та переконань індивіда встановленим нормам і ціннісним орієнтирам. Це показник соціальної зрілості, що виявляється у гармонійній інтеграції особистісних та професійних якостей майбутнього фахівця з вимогами та інтересами соціуму.

Зазначено, що дисципліни «Педагогіка інклюзивного навчання», «Педагогіка сучасної школи» реалізують виховну складову через добір змісту навчального матеріалу, який має морально-етичний, професійно значущий потенціал, передбачають організацію навчальної діяльності з урахуванням її впливу на формування особистісних якостей, вирішення практичних завдань, використання педагогічних ситуацій, що потребують прийняття обґрунтованих рішень.

Ключові слова: компетентісний підхід, виховання, вихованість, напрями виховання, заклад вищої освіти.

The article describes the peculiarities of education of student youth as an important component of competence-based education. The relevance of the study is that today there is a change in priorities in approaches to the education of education applicants related to martial law in Ukraine and tasks during the post-war reconstruction. It is noted that special attention is paid to the development of national consciousness of youth, the formation of an active civic position and the assertion of values of a democratic society. The concept of education in higher education is implemented in the following main areas: mental, moral, aesthetic, labor, economic, physical, environmental, legal education, etc. The peculiarity of the realization of each direction is to take into account the specifics of future professional activity in order to form those human and professional qualities that are necessary for the chosen specialty.

Attention is paid to the importance of diagnostics of values, which makes it possible to identify priorities, internal motives of young people, timely monitor changes in the outlook, design the educational process to develop a harmonious, responsible and spiritually mature personality. Among the methods of diagnosis pedagogical observation, surveys, expert evaluation, etc. are distinguished.

The concept of "upbringing" is determined by the system-forming in the structure of personal qualities, which attests to the moral development of the young man, the correspondence of the behavior and beliefs of the individual to established norms and values. It is an indicator of social maturity, which is manifested in the harmonious integration of the personal and professional qualities of the future specialist with the requirements and interests of society.

It is stated that the disciplines "Pedagogy of Inclusive Learning", "Pedagogy of the Modern School" implement an educational component through the selection of the content of educational material, which has moral

and ethical, professionally significant potential, organization of educational activity, taking into account its influence on the formation of personal qualities, solving practical problems.

Key words: competent approach, education, upbringing, directions of education, higher education institution.

Постановка актуальності проблеми.

Сучасна вища освіта орієнтована на підготовку майбутніх фахівців з новим мисленням та європейськими цінностями, що ґрунтуються на національних традиціях і звичаях. Цьому сприяє компетентнісний підхід як пріоритетний. Поняття компетентність, її складові стали предметом дослідження низки науковців, практиків; формулюється авторами словниково-довідкової літератури. Проте, вихідне тлумачення цього терміну подається у Законі України «Про освіту», в якому компетентність розглядається як «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/ або подальшу навчальну діяльність» [6]. Зважаючи на це, освітній процес включає навчання, виховання та розвиток особистості. Нами акцентується увага на вихованні як його складовій. Актуальність полягає в тому, що сьогодні змінилися пріоритети у підходах до виховання студентської молоді, що пов'язані з воєнним станом в Україні та завданнями у період повоєнної відбудови.

Особлива увага зацентрована на розвитку національної самосвідомості молоді, формуванні активної громадянської позиції та утвердженні цінностей демократичного суспільства. Відповідно до Закону України [7] національно-патріотичне виховання є наскрізним виховним процесом, що спрямований на утвердження української національної та громадянської ідентичності, формування оборонної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей України, соціальної активності та відповідальності, готовності до дієвого виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, державної незалежності і територіальної цілісності України.

Формування громадянської позиції, високих моральних орієнтирів, національної самосвідомості та відповідальності за власний професійний і життєвий вибір є невід'ємними у підготовці сучасного випускника закладу вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти виховання здобувачів освіти вивчали філософи, педагоги, психологи. Як зазначають Т. Кучай, А. Чичук, О. Біда [5], особливістю сучасного суспільства стає людиноцентриська спрямованість,

тому значимість надається людським якостям, що є основою для створення умов у підготовці майбутнього фахівця. З-поміж них виокремлюють: патріотизм, людяність, порядність, відповідальність, повага до людей, оптимізм, інтерес до життя, доброзичливість, гідність тощо.

У процесі патріотичного виховання студентів Н. Хамська, К. Полянська, Ю. Ковальчук наголошують на дотриманні інформаційної грамотності, розвитку критичного мислення не лише в реальному житті, а й у медіапросторі. Завданням педагогів стає формування у здобувачів вищої освіти навичок інформаційної гігієни та протидії неправдивої інформації на війні з ворогом в інформаційному просторі [9].

У виховному процесі, з позиції І. Беґа, необхідно виходити з того, що особистісний розвиток людини не запрограмований природньо, він є явищем соціальним і проходить у міру оволодіння вихованцем надбаннями людської культури [2]; наголошується на розвиненому мисленні особистості як основі свідомості й самосвідомості, без яких неможливе глибоке привласнення будь-якої духовно-моральної цінності [1].

На духовно-моральний напрям виховання здобувачів вищої освіти акцентують увагу також О. Гончарова, І. Чернікова. Позаяк провідною сферою соціальної активності студентів є навчання, саме ставлення до нього, оцінка значущості отриманих знань, культура читання спеціальної літератури й прагнення до професійного розвитку відображають рівень духовного його становлення. Викладач може підтримати на шляху до духовних вершин, спираючись у викладанні на низку принципів: аксіологічний (визнання людини найвищою цінністю), особистісно зорієнтований (врахування закономірностей природного і соціокультурного розвитку особистості), діяльнісний (задоволення інтересів і потреб студентів у різних видах діяльності) [4, с. 79].

Концепція виховання у вищій школі реалізується за такими основними напрямками: розумове, моральне, естетичне, трудове, економічне, фізичне, екологічне, правове виховання тощо. Особливість реалізації кожного напрямку – урахування специфіки майбутньої професійної діяльності, щоб формувати саме ті особистісні та професійні якості, які є необхідними для обраної спеціальності.

Мета статті: розкрити особливості реалізації виховної складової освітнього процесу під час викладання дисциплін «Педагогіка сучасної школи», «Педагогіка інклюзивного навчання».

Виклад основного матеріалу. Дослідження означеної проблеми розкривається на теоретичному та практичному рівнях.

Залучаючись у закладі вищої освіти до різних видів діяльності, у студента формуються складові професійної компетентності, особистісне ставлення до різних аспектів дійсності, розвиваються суспільно значущі риси та якості особистості. Колективом авторів [3] сформульовано поняття «толерантність студентів закладів вищої освіти», сутність якої полягає в ціннісно-усвідомленій психічній інтра- та інтерактивності, що виявляється в рефлексивності студентів (здатності до усвідомленого розуміння власної особистості і поваги до неї) і їхній соціальній перцепції (визнанні, розумінні і прийнятті іншої людини); і можлива лише за умови здатності до емоційної чуйності (емпатії), самоконтролю та емоційної стійкості як запоруки продуктивної суб'єкт-суб'єктної взаємодії, співпраці й конструктивного діалогу; і виступає невід'ємним атрибутом майбутньої професійної діяльності і активної життєвої позиції. Вважаємо, що ця характеристика має професійну і життєву значущість, позаяк є невід'ємним елементом успішної діяльності у багатокультурному середовищі та ознакою професійного успіху.

Важливе значення надається діагностиці цінностей, що дає змогу виявити пріоритети, внутрішні мотиви молоді, своєчасно відстежувати зміни у світогляді, спроектувати освітній процес на розвиток гармонійної, відповідальної та духовно зрілої особистості. У колективній монографії за ред. О. Коберника цей процес визначається поняттям «педагогічна діагностика» – особливий вид діяльності, що полягає у встановленні ознак, які характеризують стан і результати виховання та дає змогу на цій основі прогнозувати можливі відхилення, визначити шляхи їх попередження, а також коригувати педагогічний процес з метою підвищення якості виховання та освіти [3, с. 335]. Серед методів діагностики виокремлюють емпіричні: педагогічне спостереження, опитування, експертна оцінка тощо.

Вихованість є однією із ключових психолого-педагогічних характеристик здобувача освіти, тісно пов'язаною з усіма напрямками її розвитку. Це поняття є системоутворювальним у структурі особистісних якостей, що засвідчує моральний

розвиток молодого людини, відповідність поведінки та переконань індивіда встановленим нормам і ціннісним орієнтирам. Вихованість доцільно розглядати як показник соціальної зрілості, що виявляється у гармонійній інтеграції особистісних та професійних якостей майбутнього фахівця з вимогами та інтересами соціуму.

У процесі викладання педагогічних дисциплін акцентуємо увагу на становленні особистості молодого людини як вищої цінності суспільства. Дисципліна «Педагогіка інклюзивного навчання» дає можливість не тільки розкрити педагогічні аспекти у підготовці майбутніх фахівців спеціальної освіти, а сформувати у них сучасне бачення толерантного освітнього середовища. Відтак, лекція «Специфіка виховного процесу в інклюзивному освітньому середовищі» передбачає поєднання оволодіння фаховими компетенціями із розвитком особистісних якостей майбутнього педагога. У процесі викладу матеріалу акцент здійснюється на гуманістичних засадах освіти, розумінні цінності кожної дитини, важливості емпатії та взаємоповаги. Проблемними питаннями її стали «Роль особистого прикладу педагога у вихованні загальнолюдських цінностей школярів», «Виховні можливості уроку: різниця між звичайним класом та класом з інклюзивним навчанням».

Використання інтерактивних методів на практичних заняттях (моделювання уроків, ситуаційні завдання) допомагають студентам усвідомити специфіку виховного процесу у закладі освіти та визначити власну систему цінностей і педагогічних переконань. Формується розуміння, що виховання загальнолюдських цінностей у школярів є безперервним і наскрізним у освітньому процесі, який охоплює всі види діяльності учнів та визначає морально-психологічний клімат класу.

Педагогіка сучасної школи спрямована на розкриття питань не тільки організації освітнього процесу у закладах освіти, особливостях проведення лекційно-практичних (семінарських) занять, а й на формування у студентів соціальної відповідальності, культури академічної доброчесності. Через дискусії, аналіз педагогічних ситуацій, виконання творчих індивідуальних завдань та участі у проєктній діяльності створюються умови для розвитку критичного мислення, толерантності, уміння вести конструктивний діалог, працювати у команді.

Дисципліни реалізують виховну складову через добір змісту матеріалу, який має морально-етичний, професійно значущий потенціал, організацію навчальної діяльності з урахуванням її впливу

на формування особистісних якостей, вирішення практичних завдань, використання педагогічних ситуацій, що потребують прийняття обґрунтованих рішень.

Акцентуємо увагу на тому, що різні види педагогічних практик дають можливість закріпити теоретико-практичні знання та сформувати навички спілкування із дітьми з ООП, враховуючи їх вікові та психологічні особливості. Кожна з програм практики передбачає здійснення завдань відповідно до її виду, але виховання є обов'язковою складовою триєдиного процесу – навчання, виховання та розвитку.

Здобувачі вищої освіти вивчають особливості дітей, їх вподобання, проєктуючи виховні заходи, їх структуру та види активності. Слід пам'ятати, що ігрова діяльність дасть можливість дітям розкрити свої таланти, здібності, а народні ігри – зрозуміти ментальність нашого народу, його культуру. Правильно підібрані ігри дозволяють не лише забезпечити позитивний емоційний стан, а й досягти виховних цілей через активну та мотивовану участь дітей.

Відмітимо, що виховання у закладі вищої освіти здійснюється не тільки під час освітнього процесу. Значну роль у фаховому становленні особистості відіграє куратор академічної групи, який допомагає студентам адаптуватися до навчання у виші, брати активну участь у громадському житті. Відтак, цікаві дискусії, участі у проєктах, конкурсах, зустрічі з учасниками та ветеранами війни, видатними діячами культури та мистецтва сприяють формуванню активної життєвої позиції.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, нами з'ясовано особливості реалізації виховної складової освітнього процесу під час викладання педагогічних дисциплін «Педагогіка сучасної школи», «Педагогіка інклюзивного навчання». Означений процес полягає у поєднанні професійної підготовки майбутнього фахівця із формуванням у них соціальної відповідальності, моральних якостей.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розкритті значення мотивації у формуванні самостійної навчальної діяльності в умовах закладу вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бех І. Д. Духовне становлення особистості: сучасні виховні реалії. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. № 23. 2019. URL: <https://zbirnyk.ipv.org.ua/en/archive/product/view/24/447>
2. Бех І. Д. Особистісно зорієнтовне виховання: науково-методичний посібник. К. ІЗМН. 1998. 204 с.
3. Виховання цінностей особистості: європейський вектор та національний контекст: кол. моногр. / [Н. Безлюдна, В. Бойченко, О. Бялик [та ін.] ; за ред. О. М. Коберника; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань : Візаві, 2023. 392 с.
4. Гончарова О. С., Чернікова І. В. Духовно-моральне виховання студентської молоді як умова становлення особистості. Духовність як складова Української державності: зб. наук. пр. за матер. міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 9–10 квіт. 2019 р. / Харків. нац. ун-т будівництва та архітектури. Харків: ХНУБА, 2019. С. 78–80.
5. Кучай Т. П., Чичук А. П., Біда О. А. Патріотичний зміст виховання студентів. *Вісник науки та освіти*. № 2 (20), 2024. С. 887–889
6. Про освіту. Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
7. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності. Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2023. № 46. Ст. 116. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
8. Столяренко О. В., Столяренко О. В., Магас Л. М. Соціокультурні аспекти виховання студентської молоді. Збірник наукових статей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільство, наука, освіта: актуальні дослідження, теорія та практика», Біла Церква, 23–24 листопада 2023 р. Біла Церква, 2023. Вип. 20. С. 123–129.
9. Хамська Н., Полянська К., Ковальчук Ю. Патріотичне виховання студентської молоді в умовах воєнного стану. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2023. 75. С. 56–62. URL: <https://doi.org/10.31652/2415-7872-2023-75-56-62>

© С. В. Стеблюк

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0